

بررسی دیدگاه معلمان مدارس شهر فیروزآباد نسبت به عوامل سیاسی مؤثر بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری

سعید احمدی*
عبدالرسول احمدی**

چکیده

هدف کلی از این پژوهش «بررسی دیدگاه معلمان مدارس شهر فیروزآباد نسبت به عوامل سیاسی مؤثر بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری» است. برای جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه‌ای در پنج مقیاس (آگاهی سیاسی، آزادی سیاسی، رقابت سیاسی، سلامت انتخاباتی و تبلیغات) که به صورت لایکرتی درجه‌بندی و روایی و پایایی آن از قبل سنجیده شده بود به کار گرفته شد. جامعه آماری شامل تمامی معلمان رسمی مدارس شهر فیروزآباد در دوره‌های تحصیلی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه بود و نمونه آماری به صورت خوشه‌ای - تصادفی انتخاب شد. نتایج تحقیق نشان داد که:

- ۱- از میان ابعاد عامل آگاهی سیاسی، آگاهی مردم از اهمیت مشارکت افراد جامعه در انتخابات بیشترین میانگین و شناخت دقیق احزاب و گروه‌ها کمترین میزان تأثیر را بر میزان مشارکت دارد. جدول تحلیل واریانس طرح‌های تکراری، نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین این میانگین‌ها در سطح $0/0001$ است.
- ۲- در تمامی ابعاد، عامل آزادی سیاسی بر میزان مشارکت مردم در انتخابات تأثیر دارند. بیشترین تأثیر متعلق به بُعد آزادی مطبوعات و رسانه‌ها و کمترین تأثیر متعلق به امکان تشکیل گروه‌های سیاسی غیردولتی در چارچوب قانون بود. جدول تحلیل واریانس طرح‌های تکراری، نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین این میانگین‌ها در سطح $0/0001$ است.
- ۳- در عامل رقابت سیاسی بیشترین میانگین تأثیر متعلق به نهاد سیاسی مؤثر به منظور نظارت و کنترل بر کارکرد رئیس‌جمهور پس از انتخاب شدن و کمترین تأثیر متعلق به عدم دخالت ارگان‌های نظامی، اجرایی و نظارتی در امر انتخابات به نفع فرد و یا گروه خاص است. تفاوت بین میانگین‌ها در سطح $0/0001$ معنادار است.

* عضو هیئت‌علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد فیروزآباد.
** کارشناس علوم سیاسی.

- ۴- تمامی ابعاد عامل سلامت انتخابات بر مشارکت مردم در انتخابات تأثیر دارند. بیشترین تأثیر متعلق به بکارگیری افراد شایسته و امین در برگزاری انتخابات و کمترین تأثیر مربوط به عدم برگزاری انتخابات صوری و تشریفاتی است. جدول تحلیل واریانس طرح‌های تکراری نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین این میانگین‌ها در سطح $0/0001$ است.
- ۵- همه ابعاد عامل تبلیغات بر مشارکت مردم تأثیر دارند که بیشترین میزان تأثیر متعلق به حضور گسترده و مؤثر مطبوعات و جراید در معرفی کاندیداها و کمترین میزان تأثیر متعلق به برپایی جلسات و سخنرانی‌های سیاسی توسط کاندیداها می‌باشد. تفاوت بین این میانگین‌ها در سطح $0/0001$ معنادار به دست آمد.
- ۶- از نظر معلمان، تبلیغات انتخاباتی بیشترین تأثیر و آزادی سیاسی کمترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات دارند. تفاوت بین این میانگین‌ها در سطح $0/0001$ معنادار شد.

کلید واژه‌ها

مشارکت، انتخابات ریاست‌جمهوری، آگاهی سیاسی، آزادی سیاسی، رقابت سیاسی، سلامت انتخابات، تبلیغات.

مقدمه

از دید جامعه شناسی، کلیه گروه‌بندی‌های بشری اعم از خانواده، قبیله، عشیره، روستا، شهر، کشور و نظایر آنها جامعه به معنی اعم کلمه هستند. انسان برحسب گرایش‌های طبیعی یا نیازهای اجتماعی و به‌منظور ایجاد امکانات زیستی و مبارزه با دشواری‌های حیات، خواه‌ناخواه به‌سوی هم‌نوعانش رانده می‌شود. تماس و زندگی افراد با یکدیگر در چارچوب شغل، اقتصاد، رفاه، فعالیت‌های مذهبی یا سیاسی، در حقیقت تضمین موجودیت افراد انسانی و تأمین نیازهای گوناگون آنان است. انسان باید لزوماً در محیطی اجتماعی زندگی کند تا امکان حیات یابد، لذا اجتماع‌گرایی فرد، چه روانی باشد، چه برحسب فطرت و چه براساس الزامات صرفاً اجتماعی، امری اجتناب‌ناپذیر است. گرایش به‌سوی دیگران نخستین سنگ‌بنای جامعه را تشکیل می‌دهد.^(۱)

ژان ژاک روسو می‌گوید: آدمی فقط زمانی به‌کمال اخلاقی می‌رسد که در فرآیند خودمختاری جمعی مشارکت داشته باشد و کمک کند که اراده جمعی را برای خیر همگان متجلی سازد. شکست در این امر موجب شکست در وظیفه اخلاقی شخص به‌عنوان یک شهروند می‌شود.^(۲)

مشارکت سیاسی در قالب تئوری مبادله به‌عنوان هزینه‌ای است که فرد هنگامی که منافعش در بازار سیاسی به‌مخاطره افتاده باشد، یا به‌تعبیری در صدد دست یافتن به‌سودی باشد آن را متحمل می‌شود. اگرچه آحاد جامعه تحت‌تأثیر سیاست‌های دولت هستند، اما بعضی گروه‌ها و افراد بیشتر در معرض این تأثیرات می‌باشند و قابل انتظار است که بیش از دیگران درگیر فعالیت‌های سیاسی گردند. هزینه، سود، پاداش، جذابیت، تأیید، مبادله، داد و ستد و ... مفاهیمی هستند که برای تعیین رفتارهای انسانی در این تئوری بکار برده می‌شوند. از نظر پیتر بلاو،^۱ سخن از زندگی اجتماعی صحبت از ارتباط بین مردم است. برای بلاو این ارتباط همان مبادله است که قلمروهای مختلف اقتصادی، سیاسی، خانوادگی و نظامی و حتی روابط بین‌الملل را موجب می‌شود.^(۳)

علاوه بر این موارد در اسلام، سیاست و دخالت در آن از اولویت خاصی برخوردار است. در فرهنگ سیاسی ما پیوند ذاتی میان اسلام به‌عنوان یک برنامه جامع برای تنظیم زندگی انسان و سیاست، به‌عنوان ابزار لازمی که در خدمت همه‌جانبه این برنامه باشد، وجود دارد.^(۴)

همین موضوع در بند هشتم اصل سوم و اصل بیستم قانون اساسی بیان شده است. در بند هشتم از اصل سوم، سخن از مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به‌میان آمده و اصل بیستم همه افراد ملت اعم از زن و مرد را یکسان در حمایت قانون قرار می‌دهد و می‌گوید: «همه از حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلامی برخوردارند».

بیان مسئله

در صورتی که از تعهدات شهروندان نسبت به‌اجتماع و توسعه موقعیت‌های مثبت برای آنها حمایت شود، آنها به‌جامعه متصل می‌گردند، سؤالی که ممکن است در اینجا مطرح شود، این است که چگونه ممکن است انگیزه را در افراد برای فعالیت بیشتر در کارهای شهری برانگیخت و مطمئن باشیم که صدای آنها به‌گوش می‌رسد؟

مدلی که می‌توان در اینجا به کاربرد این است که آنها را تشویق به داوطلب شدن در فعالیت‌ها کنیم. کمپبل^۱ یادآور شد که داوطلب شدن در فعالیت‌ها یک اجتماع را می‌سازد و به‌طور کلی گره‌گشای تعهدات شهری و افزایش مشارکت‌های شهری می‌شود. زمانی که داوطلبان مشارکت می‌کنند، در واقع وظیفه ویژه‌ای را عهده‌دار می‌گردند و این عمل این انگیزه را در آنها برای تشویق شدن به فعالیت اجتماعی بر می‌انگیزد.

متز، مک للان و یونیس^۲ (۲۰۰۳) تأثیر گونه‌های مختلف از خدمات و یافته‌های مربوط به آن را برای خدماتی که مشارکت‌های شهری را ترویج می‌دهد، بررسی کرده و معتقدند که افراد نیاز بیشتری به فعالیت در آرمانهای اجتماعی (کمک به افراد یا سر و کار داشتن با مسائل عمومی) نسبت به خدمات کلی (کار اجرایی در ارگانسیم) دارند. گالستون^۳ (۲۰۰۱) دوباره در رابطه با داوطلب شدن برای گسترش تعهدات سیاسی بحث می‌کند. او پیشنهاد می‌کند که همکاری افراد در توسعه رابطه اجتماعی - فعالیت اجتماعی و احساس مسئولیت آنها بسیار مؤثر است و در ادامه شرح می‌دهد که چگونه کمک اشخاص می‌تواند در تغییر موقعیت اجتماعی و انگیزه و آرمان‌های سیاسی تأثیر داشته باشد.

سؤال دیگری که مطرح می‌شود این است که چه موارد دیگری می‌تواند موجب تشویق بیشتر جوانان به مشارکت‌های شهری شود. مطالعات انجام شده توسط هووارد و گیل^۴ (۲۰۰۰) طرح اولیه به‌دست‌گیری قدرت توسط بچه‌ها را مورد ارزیابی قرار داده‌اند که چگونه در سیستم دموکراتیک حقوق اشخاص و مسئولیت‌هایشان تقسیم می‌گردد، البته هدف این پروژه سنی است که بچه‌ها به‌مدرسه می‌روند. آنها نتیجه می‌گیرند که فرآیندهای مدرسه می‌تواند وسیله‌ای در جهت پرورش آگاهی دانش‌آموزان در ارتباط با دموکراسی و حکومت باشد. مارش^۵، جونز و اوتول^۶ (۲۰۰۱) فقدان آموزش‌های سیاسی را مانعی در مشارکت جوانان در نظر می‌گیرند.

هانتینگتون^۷ مهمترین کمبود را علاوه بر نارسایی‌های اقتصادی در کشورهای جهان سوم، کمبود اشتراک سیاسی و حکومت مشروع و کارآمد می‌داند. به‌نظر وی در سده بیستم، کانون اصلی توسعه نیافتگی اقتصادی در کشورهای رو به توسعه مناطق یاد شده می‌باشد. وی معتقد است انقلاب اساساً در جوامعی رخ می‌دهد که از یکسو شاهد بسیج و مشارکت سیاسی گروه‌هایی هستند که از صحنه سیاست خارج بوده و از سوی دیگر فاقد نهادهای سیاسی لازم برای جذب این مشارکت هستند.^(۸)

حشمت‌زاده اندیشه سیاسی کارآمد در ایران امروز را مورد بررسی قرار داد. وی معتقد بود که اندیشه سیاسی در ایران امروز با سه پرسش مواجه است:

الف) وضع موجود سیاست در کشور چگونه است؟

ب) وضع مطلوب سیاست در کشور چه شاخص‌هایی دارد؟

1. Camobell
2. Metz, McLellan, Youniss
3. Galston
4. Howard & Gill
5. March
6. Jones & O'Toole
7. Huntington

(ج) راه‌ها و روش‌های بهینه برای رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب چیست؟

اما برای به‌آزمون‌گذاردن ادعای فوق، پرسشنامه‌ای بین اقشاری از گزیدگان جامعه به شرح زیر توزیع شد: جمعی از استادان و مسئولان کشور، گروهی از اعضای خانه کارگر، تعدادی از طلبه - دانشجویهای قم، گروهی از دانشجویان کارشناسی‌ارشد نظامی، دانشجویان شرکت‌کننده در یک اردوی آموزشی - فرهنگی و گروهی از کارمندان.

نتایج حاصله نشان داد که:

- ۱- بیش از ۵۰٪ از دو گروه کارگر و دانشجو اوضاع سیاسی کشور را بد تلقی کرده‌اند و بیش از ۵۰٪ چهار گروه دیگر اوضاع سیاسی کشور را معمولی ارزیابی نموده‌اند.
- ۲- در ارزیابی روابط و رقابت جناح‌های سیاسی کشور، آرای ۶ گروه به هم نزدیک بوده و بین ۷۰ تا ۹۰ درصد پاسخگویان این مقوله را در حد آسیب‌زا و بحرانی دانسته‌اند.
- ۳- در شناسایی مهم‌ترین مطلوب و مشکل مردم، ۵ گروه در حد بسیار بالا تحقق رفاه و امنیت را ذکر کرده‌اند.

۴- شش گروه، قصور و تقصیر مسئولان را در حد بسیار بالایی اصلی‌ترین ریشه مشکلات دانسته‌اند.

- ۵- چهارگروهی که پیش از انتخابات ریاست‌جمهوری مورد پرسش قرار گرفته‌اند در حد بالایی پیروزی نامزد جبهه دوم خرداد یعنی آقای خاتمی را احساسات و عواطف مردم دانسته‌اند.
  - ۶- قریب ۵۰٪ از هر دو گروه که پس از انتخابات ریاست‌جمهوری مورد پرسش قرار گرفته‌اند، معتقدند که مهم‌ترین عامل پیروزی آقای خاتمی احساسات و عواطف مردم بوده است.
- از لحاظ علمی و کاربردی، یافته‌های همین پژوهش محدود و تجربی هم می‌تواند پشتوانه توصیه‌ها و تجویزهای زیر باشد:

- جناح‌های موجود و اصلی سیاسی در کشور به‌گونه‌ای جدی و علمی اساسنامه، ساختار و کارکرد خود را مورد بازبینی و بازنگری قرار دهند و روابط و رقابت‌های خود را معقول و منطقی نمایند که در غیر این صورت خود آنها و کل نظام هزینه‌های گزافی خواهند پرداخت.
- تحقق رفاه و امنیت از لحاظ زمانی در اولویت است و رابطه آن با دیگر اهداف و مطلوبیت یعنی حفظ نظام و آزادی باید به‌خوبی تحقیق و تبلیغ شود.
- با توجه به‌بدینی ابراز شده از سوی پاسخگویان، نظام شایسته‌سالاری و نظارتی از اهم اولویت‌های اصلاح‌گرانه است.

با توجه به‌نکات یاد شده اگر مشارکت و مداخله مردم در سیاست را در یک نگاه کلان، گزینش نوع و مدل حکومت بدانیم، در میان انواع حکومت‌ها، حکومت جمهوری ذاتاً با مشارکت سیاسی همراه است. همان‌گونه که «کریک»^۱ می‌گوید: «حکومت جمهوری تلاشی برای حل مسئله اساسی تطبیق نظم با تکرر از راه مصالحه گروه‌های گوناگون با مجاز شمردن مشارکت همه آنها در حکومت یا انتخاب رقابت‌آمیز دولت توسط همه آنهاست».

- اما در مجموع چهار پیش شرط برای مشارکت سیاسی قابل ذکر است:
- ۱- مردم باید دغدغه حکومتی داشته باشند و با علاقه‌مندی آن را بپذیرند.
  - ۲- چنان به حکومت باور داشته باشند که مانعی در ظهور آن نباشند.
  - ۳- باید آگاهی حکومتی داشته باشند تا چنان عمل کنند که با ساختار و فرهنگ حکومتی انطباق داشته باشد.
  - ۴- با آگاهی از مقاصد حکومتی، حکومت را دنبال کنند تا در عمل دچار تعارض نشوند و گمان نکنند که نتیجه، خلاف تلاش‌ها و آرمان‌های آنان بوده است.

اهمیت مسئله

اندیشمندان سیاسی، شرکت در انتخابات را نازلترین و حداقل نمودار رفتار سیاسی در افراد ارزیابی می‌نمایند. بررسی‌ها نشان می‌دهد کسانی که در امر انتخابات شرکت نمی‌نمایند، غالباً در فعالیت‌های مدنی و اجتماعی دیگر هم حضور به هم نمی‌رسانند.^(۷)

با توجه به آماری که «انستیتو بین‌المللی برای دموکراسی و کمک‌های انتخاباتی»^۱ در خصوص حضور مردم کشورهای مختلف جهان در عرصه‌های انتخاباتی در حد فاصل سال‌های ۱۹۹۱ - ۲۰۰۰ منتشر ساخت، به طور متوسط ۴۵٪ از افراد واجد شرایط امریکایی در عرصه‌های سیاسی انتخابات رئیس‌جمهور و نمایندگان مجالس قانونگذاری حضور می‌یابند. براساس این آمار تنها گواتمالا با ۲۴٪ و سوئیس با ۳۸٪ در مقایسه با امریکا از مشارکت عمومی کمتری برخوردار می‌باشند. این در حالیست که استرالیا از ۸۳٪، آرژانتین ۸۱٪، برزیل ۷۷٪، کانادا ۶۰٪، فرانسه ۶۱٪، آلمان ۷۲٪، ایرلند ۷۱٪، ایتالیا ۹۰٪، هلند ۷۵٪، اسپانیا ۷۹٪، انگلستان ۷۲٪، ونزوئلا ۵۰٪، شیلی ۸۲٪، اکوادور ۶۱٪ و تایلند ۶۲٪ مشارکت عمومی در عرصه‌های انتخاباتی برخوردار است.^(۸)

آزادی،^(۹) در یک مصاحبه با تعدادی از دانشجویان دریافت که بسیاری از پاسخ‌گویان ترس از فعالیت سیاسی و تاریک بودن آینده اینگونه فعالیت‌ها، عدم علاقه به امور سیاسی، بسته بودن فضای سیاسی و عدم پذیرش نقد و پایین بودن آگاهی سیاسی دانشجویان را از دلایل عدم شرکت در فعالیت‌های سیاسی ذکر نموده‌اند.^(۱۰)

جهت تعیین آگاهی مردم از مسائل سیاسی روز، با ۴۰۰ نفر از افراد بالای ۱۵ سال شهر تهران، درباره مسائل مختلف سیاسی مصاحبه‌ای به عمل آمد. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که بیش از نیمی از این افراد در مورد اکثر مسائل مطرح شده، آگاهی نداشتند. به عبارت دیگر، متوسط پاسخ صحیح افراد جامعه مورد بررسی به پرسش‌های آزمون در حد پایینی قرار دارد. یک نظرسنجی پس از خرداد ۷۶ توسط «مرکز تحقیقات و مطالعه و سنجش برنامه صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران واحد افکار عمومی» صورت پذیرفت. این تحقیق با هدف شناخت انتظارات و توقعات جوانان به منظور کمک به برنامه‌ریزی جهت رفع نیازهای آنها صورت گرفت. ۶۰٪ پاسخ‌گویان به خاطر برنامه‌های نامزد موردنظر، ۴۳٪ به خاطر اولویت دادن و تأکید وی بر مسایل جوانان، ۱۰٪ به خاطر برنامه‌های متناسب اقتصادی (مبارزه با گرانی، مهار تورم و ...) و ۸٪ نیز به خاطر برنامه‌های نامزد موردنظر در مورد آزادی جوانان به نامزد موردنظر خود رأی داده بودند.^(۱۱)

رضی^(۱۲) با استفاده از رویکرد اقتصادی - اجتماعی نظریه نوسازی به بررسی تطبیقی میزان مشارکت مردم در انتخابات شش دوره ریاست جمهوری پس از انقلاب اسلامی در استان‌های کشور پرداخت. برخی از نتایج به دست آمده از این پژوهش بدین قرار است:

۱- میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری طی شش دوره، بین سال‌های ۵۸ تا ۷۲ نوسان داشته، اما در مجموع این روند سیر نزولی داشته است.

۲- میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری در استان‌هایی که نسبت افراد معتقد به مذهب شیعه اثنی عشری بیشتر از سایر مذاهب (اهل تسنن، مسیحیان و ...) است از استان‌های دیگر بیشتر می‌باشد.

۳- میزان مشارکت در استان‌های مرزی از استان‌های دیگر کمتر بوده، این امر در اوایل انقلاب از شدت بیشتری برخوردار بوده است.

گلابچی^(۱۳) به بررسی تحلیلی جامعه‌شناختی از رفتار انتخاباتی کاندیداهای دوره چهارم مجلس شورای اسلامی در تهران می‌پردازد. یافته‌ها، گویای آن بود که متغیرهای ۱- معرفی کاندیدا از سوی یک گروه فعال در انتخابات ۲- تعداد گروه‌های حمایت‌کننده از هر کاندیدا ۳- تعداد ابزارهای تبلیغاتی کاندیدا که در دوره مبارزات انتخاباتی از آن بهره‌گرفته است، تأثیر بارزی بر ترجیحات رأی‌دهندگان در انتخابات دوره چهارم مجلس شورای اسلامی در شهر تهران، داشته است. به عبارت دیگر، سه شاخص اساسی بسیج بیرونی، عملکرد رأی‌دهندگان را در سطح بالایی از معناداری توضیح می‌دهد. در حالیکه دو شاخص عمده بسیج درونی، یعنی ۱- سطح تحصیلات رأی‌دهندگان و ۲- کیفیت مبارزات انتخاباتی کاندیدا از حیث موضوعات و دیدگاه‌های سیاسی - اقتصادی که اعلام داشته است، نقش چندانی بر ترجیحات رأی‌دهی نگذارده است.

همچنین در بررسی نقش وسایل ارتباط جمعی بر رفتار سیاسی، آنگونه که مطالعه موردی هفتمین دوره انتخابات ریاست جمهوری نشان داده است می‌توان چنین نتیجه گرفت که آنچه اغلب پدید می‌آید اثراتی است که به تقویت عقاید و رفتارهای موجود منجر می‌شود و رسانه‌ها در تغییر عقاید، نگرش‌ها و رفتارها کمتر توفیق را می‌یابند.^(۱۴) برای سنجش میزان آگاهی سیاسی و اهمیتی که دانشجویان به اخبار پخش شده از سوی رسانه‌های گروهی می‌دهند، یک بررسی آماری در مورد صد دانشجو در دانشگاه تهران انجام شد. این بررسی شامل ده سؤال پیرامون موضوعات خبری روز بود. در این آمارگیری ۴۴ نفر از پرسش‌شوندگان زن و ۵۶ نفر از آنان مرد بوده‌اند که به طور متوسط از هر ده سؤال، زنان به ۸/۳ و مردان به ۶/۳ سؤال پاسخ غلط داده‌اند که نتیجه این مطالعه از عدم آگاهی سیاسی در بین دانشجویان حکایت داشت.^(۱۵)

صمدی^(۱۶) به بررسی تطبیقی قانون انتخابات پارلمان ۱۱۰ کشور جهان می‌پردازد، نتیجه این مطالعه نشان می‌دهد که قوانین و نظام‌نامه‌ها چیزی جز ابزار نیستند. آنچه مهم می‌باشد شور و طرب است که اگر دل مسؤولان و مردم از آن سرشار گردد پارلمان فعال، مؤثر و کارآیی از آن سر بر می‌آورد که به نوبه خود بر شوق مشارکت سیاسی و اجتماعی می‌افزاید.

روزنبرگ^۱ در مصاحبه‌های خود به سه دلیل عمده برای بی‌تفاوتی سیاسی^۲ دست یافت. نخستین دلیل، درک

1. Rosenberg
2. Political Apathy

نتایج فعالیت سیاسی است که ممکن است چندین شکل داشته باشد. فرد ممکن است احساس کند فعالیت سیاسی تهدیدی برای جنبه‌های مختلف زندگی اوست. دومین دلیل این است که امکان دارد فرد فعالیت سیاسی را بی‌فایده^۱ تلقی کند و نتایج جریانات سیاسی را از قبل تعیین شده بداند و یا احساس کند که توانایی تأثیر بر جریانات سیاسی را ندارد. وی سومین عامل را انگیزه عمل یا محرک سیاسی به‌عنوان عامل مهم در تشویق فعالیت‌های سیاسی می‌داند و فقدان چنین محرکی ممکن است در احساس بی‌تفاوتی نقش داشته باشد.^(۱۷)

ایلیزن و لندن،^۲ (۱۹۹۲) با استفاده از جمعیت نمونه ۲۱۰۷ نفری از سیاهان امریکایی به‌مطالعه مشارکت سیاسی - اجتماعی آنها در امریکا پرداختند. در تحلیل رگرسیون لگاریتمی آنها بین عزت نفس شخصی^۳ و آگاهی نژادی و مشارکت اجتماعی - سیاسی رابطه معنادار و مثبتی به‌دست آوردند.

از مطالعات متعدد درباره سیاست‌های رسانه‌ها در قبال انتخابات می‌آموزیم که به‌رغم تمام انتقاداتی که متوجه اخبار انتخاباتی است، هدف این اخبار تحت پوشش قرار دادن راهبرد برنامه‌های انتخاباتی است. در مطالعه المیرا^۴ در سال ۱۹۴۸، مشاهده شد آنهايي که بیشتر در معرض رسانه‌های جمعی هستند، بیشتر از موضع‌کنندگان در قبال مسائل گوناگون اطلاع داشتند.

در خصوص تأثیر مباحث تلویزیونی و مناظره‌ها جیمیسون^۵ و بریدسل^۶ این‌طور نتیجه‌گیری کردند که «اثر آموزشی بحث‌ها بسیار تعجب‌آور است و توانایی بینندگان در قضاوت روی‌کنندگان و موضع‌گیری‌های آنها بالا می‌رود».

شافه^۷ و همکارانش نیز در سال ۱۹۹۲، دریافتند که تماشای مباحث در ایالت کالیفرنیا از قوی‌ترین ابزار جهت آگاهی از مواضع حزب بوده است. همچنین آنها نتیجه‌گیری کردند که تماشای گفتگوها موجب افزایش دانش بیننده شده است، به‌طوری که رأی‌دهنده از موضع‌کنندگان در قبال مسائل گوناگون حتی بعد از تماشا و توجه به رسانه‌های بیشتر سنتی، آگاه‌تر شده است.

مک لود^۸ و همکارانش نیز از تأثیرگذاری‌های مستقیم رسانه‌های غیرسنتی (تلویزیون و رادیو) در بالا بردن سطح آگاهی‌ها در بررسی پاییز سال ۱۹۹۲ در ایالت وینکسونسن اثری نیافتند. با جمع‌آوری پاسخ‌های ۲۵۰۰ نفر در بررسی «مطالعه انتخابات ملی» والچکو^۹ اثر منفی تماشای گفتگوهای رادیو تلویزیونی در کسب معلومات سیاسی مشاهده شد. همچنین این مطالعه نشان داد که شناخت حزب، قوی‌ترین درک را به‌رأی‌دهنده داده تا جورج بوش و بیل کلینتون را با معیارهای رسانه‌ای در معرض مطلع بودن و توجه نشان دادن بشناسند. وی همچنین

1. Futile
2. InEllison & Londone
3. Selfsteem
4. Elmira
5. Jamieson
6. Birdsell
7. Chaffee
8. MCLeod
9. Waluszko

دریافت که توجه به اخبار تلویزیون یکی از قوی‌ترین کشش‌های انتخاباتی است. در بررسی دیگری وی و^۱ دریافت که در انتخابات سال ۱۹۹۲ آمریکا، حمایت گروهی، معلومات سیاسی، علاقه به سیاست، تجارب گذشته رأی‌گیری، توجه به اخبار تلویزیونی و خواندن روزنامه‌ها از جمله عوامل مؤثر در درک انتخابات بوده‌اند.^(۱۸)

ارزیابی‌های گسترده‌ای از متون نظری و تجربی به عمل آمده است که این ارزیابی‌ها را می‌توان در گزارشات آلدريج^۲ (۱۹۹۳)، پالفری و روزنتال^۳ (۱۹۸۳)، فدرسن و پسندورفر^۴ (۱۹۹۹) یافت. بی‌لیس^۵ (۲۰۰۰) می‌گوید: حس وظیفه‌شناسی نقش بسیار مهمی در مبحث رأی دادن برای گروه زیادی از رأی‌دهندگان دارد. او در گزارش خود به این نتیجه رسید که تنها قانون نیست که حکم‌فرماست، بلکه حس وظیفه‌شناسی هم در آن دخیل است. وی گمان می‌کند که در دموکراسی همه شهروندان باید موظف به رأی دادن در تمام انتخابات باشند. حس وظیفه‌شناسی تنها متعلق به یک فرد نیست و ممکن است از یک کشور به کشور دیگر متفاوت باشد، همچنین می‌تواند از یک زمان به زمان دیگر تغییر کند. این مقاله رابطه نزدیکی با تلاش‌های انجام شده توسط ریکر و اوردشووک^۶ (۱۹۶۸)، آهلانر و هرسانس^۷ (۱۹۸۹) و (۱۹۹۲)، مورتون^۸ (۱۹۹۱)، نیل باف و شاکار^۹ (۱۹۹۹) دارد.

استراترز و یونگ^{۱۰} (۱۹۸۹) با بررسی مطالعات انجام گرفته در اقتصاد به این نتیجه رسیده‌اند که افراد سود این کار را بیشتر از هزینه‌های موردنظرشان در نظر می‌گیرند. این امکان وجود دارد که رأی‌دهندگان اطلاعات غلطی در مورد شخصی که می‌خواهند به او رأی دهند، داشته باشند. اسنایدر^{۱۱} (۱۹۹۶) بیان می‌کند کسی که نتواند در انتخابات رأی دهد هیچ‌گونه مشارکتی نداشته و در مقابل شخصی که رأی داده مشارکت بیشتری داشته است. اوتول^{۱۲} (۲۰۰۳) پیشنهاد می‌کند که تلاش کنیم مشارکت افراد را بر روی این موضوع افزایش دهیم. آنها در واقع نگران تعهدات افراد هستند که بر روی این موضوع تأثیر می‌گذارد.

هن^{۱۳} (۲۰۰۱) بر روی این موضوع مطالعاتی را انجام داده است. او معتقد است که سیاست تنها تلاش برای برقراری ارتباط با توده‌های قبلی انتخابات است. فرصت برای سرمایه‌گذاری بر روی حق رأی افراد در واقع مشرف به مبارزات انتخاباتی آنها می‌شوند.

وی در مطالعاتش نشان داده که مشارکت افراد مقدمه‌ای برای دگرگون کردن انتخابات است که در واقع موجب افزایش جمعیت رأی‌دهندگان می‌شود و کلیدی هم برای بهبود انتخابات است و آنها می‌توانند اطلاعات قابل

1. Wei Wu
2. Aldrich
3. Palfrey & Rosenthal
4. Feddersen & Pesendorfer
5. Blais
6. Riker & Ordeshook
7. Uhlaner & Harsanyi
8. Morton
9. Nalebuff & Shachar
10. Struthers & Young
11. Schneider
12. Otool
13. Henn

دسترسی را در مورد گروه‌ها - کاندیدها و موضوعات مختلف فراهم آورند.

اسکاجس و آنتونی^۱ (۲۰۰۲)، اسنایدر (۱۹۹۶) یادآور می‌شوند که باید به‌طور ساده افراد را مطمئن کنیم که نقش سیاسی دارند. ممکن است تعدادی از افراد وجود داشته باشند که علاقه‌مند به رأی دادن باشند، اما دیگران آنها را از این کار منع کنند. به‌هر حال اسکاجس و آنتونی (۲۰۰۲) تأثیر این راه‌حل ساده را بررسی کرده‌اند. در گزارش آنها آمده است که چگونه انگیزه رأی دادن را در افراد به‌وجود آوریم و اینکه چرا رأی‌دهندگان تمایل کمتری به رأی دادن دارند و روز انتخاب را هم فراموش می‌کنند. این نشان می‌دهد که افراد نیاز به انگیزه‌های دیگری برای مشارکت دارند. یک استراتژی ساده برای ایجاد انگیزه در افراد جهت رأی دادن، توسط گرین - گربر^۲ و نیکرسون^۳ (۲۰۰۳) مورد بررسی قرار گرفته است. آنها یادآور شده‌اند که رأی دادن را به‌یاد آنها آوریم. طبق نظر آنها رأی‌دهندگان از طریق تبلیغ انتخاباتی به شرکت در انتخابات تشویق می‌شوند و این امر باعث افزایش فعالیت آنها در انتخابات شده است. استراما^۴ (۱۹۹۸) نشان داده است که باید تسهیلاتی برای رأی‌دهندگان در سیستم انتخاباتی فراهم شود. فرصت‌های به‌وجود آمده در دوره رأی‌گیری بسیار گسترده بوده و انتخاب‌های وسیعی در انتخابات محلی زلاندنو فراهم شده است.

بررسی پیشینه گسترده انجام شده در زمینه مشارکت انتخاباتی و عوامل مؤثر در این زمینه، اهمیت موضوع را آشکار می‌سازد. بنابراین محققان در پی بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت افراد در انتخابات بودند و با توجه به اینکه یکی از مهمترین و سرنوشت سازترین انتخابات در هر کشوری انتخابات ریاست جمهوری آن کشور می‌باشد، منبای نظرخواهی بر اساس انتخابات ریاست جمهوری گذاشته شد.

اهداف تحقیق

هدف کلی این تحقیق بررسی دیدگاه معلمان مدارس شهر فیروز آباد نسبت به عوامل سیاسی مؤثر بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری است و اهداف جزئی آن عبارتند از:

- ۱- تعیین مؤثرترین بعد عامل آگاهی سیاسی در میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری؛
- ۲- تعیین مؤثرترین بعد عامل آزادی سیاسی در میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری؛
- ۳- تعیین مؤثرترین بعد عامل رقابت سیاسی در میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری؛
- ۴- تعیین مؤثرترین بعد عامل سلامت انتخابات در میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری؛
- ۵- تعیین مؤثرترین بعد عامل تبلیغات در میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری؛
- ۶- تعیین مؤثرترین عامل در میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری.

1. Skaggs & Anthony
2. Green-gerber
3. Nickerson
4. Strama

سؤال‌های تحقیق

از دید معلمان:

- ۱- کدام بعد از جمله ابعاد عامل آگاهی سیاسی بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست‌جمهوری دارد؟
- ۲- کدام بعد از جمله ابعاد آزادی سیاسی بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست‌جمهوری دارد؟
- ۳- کدام بعد از جمله ابعاد عامل رقابت سیاسی بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست‌جمهوری دارد؟
- ۴- کدام بعد از جمله ابعاد عامل سلامت انتخابات بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست‌جمهوری دارد؟
- ۵- کدام بعد از جمله ابعاد عامل تبلیغات بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست‌جمهوری دارد؟
- ۶- کدام یک از ابعاد عوامل فوق بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست‌جمهوری دارد؟

روش تحقیق

روش مورد استفاده در این پژوهش توصیفی (زمینه یابی) بود.

جامعه، نمونه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری شامل کلیه معلمان رسمی مدارس ابتدایی - راهنمایی - متوسطه - پیش‌دانشگاهی شهر فیروزآباد در سال ۸۶ - ۸۵ می‌باشد که تعداد آنها در دوره‌های تحصیلی (ابتدایی - راهنمایی - متوسطه - پیش‌دانشگاهی) ۱۱۰۰ نفر است.

روش نمونه‌گیری از نوع خوشه‌ای تصادفی بود. به این منظور حدود ۲۰ مدرسه به صورت تصادفی انتخاب و اطلاعات جمع‌آوری شد. با حذف پرسشنامه‌های ناقص تعداد ۳۰۱ پرسشنامه جمع‌آوری شد.

ابزار اندازه‌گیری و نحوه اجرای آن

ابزار تحقیق شامل مقیاسی با ۲۹ گزینه بود که مشتمل بر پنج عامل آگاهی سیاسی، آزادی سیاسی، رقابت سیاسی، سلامت انتخابات و تبلیغات می‌گردید. بخش اول، شامل ویژگی‌های آزمودنی‌ها (جنس و گروه تحصیلی) و بخش دوم مشتمل بر ۲۹ گویه از نوع مقیاس ۵ گزینه‌ای لایکرت از بسیار کم تا بسیار زیاد درجه‌بندی شده بود.

روایی و پایایی مقیاس (ابزار اندازه‌گیری)

نتایج تحلیل مواد نشان‌دهنده روایی بالای گویه‌ها در سطح (۰/۰۰۱) بود. روایی و پایایی مقیاس قبلاً محاسبه شده است. برای تعیین روایی ضرایب همبستگی بین نمره کل مقیاس و تک‌تک عبارات مقیاس با استفاده از روش

بررسی دیدگاه معلمان شهر فیروزآباد نسبت به عوامل سیاسی مؤثر بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست‌جمهوری
تحلیل گویه‌ها^۱ (مواد) آن محاسبه گردیده است که همه گویه‌ها دارای ضرایب اعتبار معنی‌داری در سطح (۰/۰۰۱)
و پایین‌تر بوده‌اند.

همچنین پایایی مقیاس نیز به وسیله روش آلفای کرباخ محاسبه شده بود که در مورد عامل‌های مختلف، ضریب
پایایی از ۰/۶۶ تا ۰/۷۸ متغیر بود.

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها در این قسمت با توجه به اطلاعاتی که از معلمان فیروزآباد شاغل در سال تحصیلی ۸۶-۸۵
به‌دست آمده، در قالب جداول آماری ارائه شده است.

سؤال ۱: کدام بُعد از جمله ابعاد عامل آگاهی سیاسی بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات
ریاست‌جمهوری دارد؟

برای بررسی این سؤال از روش تحلیل واریانس طرح‌های تکراری استفاده شد که نتیجه آن در جدول‌های
۱ و ۲ نشان داده شده است.

**جدول شماره (۱): میانگین، انحراف استاندارد و فراوانی تأثیر ابعاد عامل آگاهی سیاسی از دیدگاه معلمان
سال تحصیلی ۸۶-۸۵**

تعداد	انحراف استاندارد	میانگین	ابعاد
۳۰۱	۱/۰۵۰۳۲	۳/۴۶۸۴	۱- اطلاع مردم از نقش دولت در اداره امور کشور
۳۰۱	۱/۱۰۵۵۵	۳/۶۸۴۷	۲- آگاهی مردم از عملکرد دولت (اجرای قوانین)
۳۰۱	۰/۹۹۴۳۸	۳/۷۷۴۱	۳- آگاهی مردم از اخبار و مباحث سیاسی روز
۳۰۱	۲/۰۰۹۵۸	۳/۳۸۸۷	۴- آشنایی مردم با وظایف و مسئولیت‌های وزیران
۳۰۱	۰/۹۸۴۳۵	۳/۸۶۷۱	۵- آگاه بودن مردم از اهمیت مشارکت افراد جامعه در انتخابات
۳۰۱	۱/۰۴۱۶۸	۳/۶۳۷۹	۶- توجه به اهمیت و نقش دموکراسی در اداره امور جامعه
۳۰۱	۱/۰۶۶۹۶	۳/۶۱۱۳	۷- آگاهی افراد از تأثیر صحیح اجرای قوانین و مقررات بر زندگی روزمره
۳۰۱	۱/۱۹۶۱۷	۳/۲۵۸۸	۸- شناخت دقیق احزاب و گروه‌ها

همانطور که مشاهده می‌شود از میان ابعاد عامل آگاهی سیاسی، آگاهی مردم از اهمیت مشارکت افراد جامعه
در انتخابات بیشترین میانگین و شناخت دقیق احزاب و گروه‌ها کمترین میزان تأثیر را بر میزان مشارکت دارد.
جدول تحلیل واریانس طرح‌های تکراری نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین این میانگین‌ها در سطح ۰/۰۰۱ است.

1. Item Annalysis

جدول شماره (۲): مقایسه میانگین تأثیر ابعاد عامل آگاهی سیاسی بر میزان مشارکت از دیدگاه معلمان

سال تحصیلی ۸۵-۸۶

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معناداری
بین ابعاد آگاهی سیاسی	۶۷/۸۳۷	۷	۹/۶۹۱	۱۰/۱۲۰	۰/۰۰۰۱

سؤال ۲: کدام بُعد از جمله ابعاد آزادی سیاسی بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری دارد؟

برای بررسی این سؤال از روش تحلیل واریانس طرح‌های تکراری استفاده شد که نتیجه آن در جداول ۳ و ۴ قید شده است.

جدول شماره (۳): میانگین، انحراف استاندارد و فراوانی تأثیر ابعاد عامل آزادی سیاسی از دیدگاه معلمان

سال تحصیلی ۸۵-۸۶

ابعاد	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
۱- آزادی احزاب و تشکل‌ها	۳/۵۰۵۰	۱/۱۲۱۳۷	۳۰۱
۲- توزیع قدرت به‌طور وسیع در بین تمامی تجمعات و گروه‌های داخل کشور	۳/۳۱۸۹	۱/۱۹۰۷۷	۳۰۱
۳- آزادی مطبوعات و رسانه‌ها	۳/۸۳۷۲	۱/۱۲۶۹۷	۳۰۱
۴- تأیید و یا رد صلاحیت کاندیداها براساس قانون	۳/۴۵۵۱	۱/۰۴۰۲۶	۳۰۱
۵- آزادی بیان و نقد حکومت توسط افراد و گروه‌ها	۳/۵۰۵۰	۱/۱۵۳۶۱	۳۰۱
۶- امکان تشکیل گروه‌های سیاسی غیردولتی در چارچوب قانون	۳/۱۱۳۰	۱/۱۶۶۴۲	۳۰۱

جدول شماره (۴): مقایسه میانگین تأثیر ابعاد عامل آزادی سیاسی بر میزان مشارکت از دیدگاه معلمان

سال تحصیلی ۸۵-۸۶

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معناداری
بین ابعاد آگاهی سیاسی	۸۳/۹۹۸	۵	۱۶/۸۰۰	۲۳/۱۰۴	۰/۰۰۰۱

براساس جدول‌های فوق تمامی ابعاد عامل آزادی سیاسی بر میزان مشارکت مردم در انتخابات تأثیر دارند. بیشترین تأثیر متعلق به بُعد آزادی مطبوعات و رسانه‌ها و کمترین تأثیر متعلق به امکان تشکیل گروه‌های سیاسی غیردولتی در چارچوب قانون بود. جدول تحلیل واریانس طرح‌های تکراری نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین این میانگین‌ها در سطح ۰/۰۰۰۱ است.

سؤال ۳: کدام بُعد از جمله ابعاد عامل رقابت سیاسی بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری دارد؟

به‌منظور بررسی این سؤال روش تحلیل واریانس طرح‌های تکراری به کار گرفته شد که نتیجه آن در جدول‌های ۵ و ۶ ذکر شده است.

جدول شماره (۵): میانگین، انحراف استاندارد و فراوانی تأثیر ابعاد عامل رقابت سیاسی از دیدگاه معلمان

سال تحصیلی ۸۶-۸۵

تعداد	انحراف استاندارد	میانگین	ابعاد
۳۰۱	۱/۲۷۰۹۳	۳/۳۷۵۴	۱- عدم دخالت ارگان‌های نظامی، اجرایی و نظارتی در امر انتخابات به نفع فرد و یا گروه خاص
۳۰۱	۰/۹۵۸۹۱	۳/۵۶۸۱	۲- وجود دیدگاه‌ها و آرای مختلف در قالب احزاب و جناح‌ها در عرصه انتخابات
۳۰۱	۱/۰۱۳۹۷	۳/۶۷۱۱	۳- فراهم ساختن زمینه حضور و رقابت افراد و گروه‌ها در امور مختلف
۳۰۱	۱/۰۲۶۰۱	۳/۷۵۴۲	۴- نهاد سیاسی مؤثر به‌منظور نظارت و کنترل بر کارکرد رئیس‌جمهور پس از انتخاب شدن
۳۰۱	۱/۱۲۷۲۱	۳/۵۱۵۰	۵- رقابت سیاسی سالم میان احزاب و گروه‌ها

جدول شماره (۶): مقایسه میانگین تأثیر ابعاد عامل رقابت سیاسی بر میزان مشارکت از دیدگاه معلمان

سال تحصیلی ۸۶-۸۵

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
بین ابعاد رقابت سیاسی	۲۵/۵۲۶	۴	۶/۳۸۱	۸/۰۶۳	۰/۰۰۰۱

همان طور که در جدول مشخص شده بیشترین میانگین تأثیر متعلق به فقدان نهاد سیاسی مؤثر به منظور نظارت و کنترل بر کارکرد نمایندگان پس از انتخاب شدن و کمترین تأثیر متعلق به عدم دخالت ارگان‌های نظامی، اجرایی و نظارتی در امر انتخابات به نفع فرد و یا گروه خاص است. جدول تحلیل واریانس طرح‌های تکراری نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین این میانگین‌ها در سطح $0/0001$ است.

سؤال ۴: کدام بُعد از جمله ابعاد عامل سلامت انتخابات بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست‌جمهوری دارد؟

برای بررسی این سؤال از روش تحلیل واریانس طرح‌های تکراری استفاده گردید و نتایج آن در جدول‌های شماره ۷ و ۸ نشان داده شده است.

جدول شماره (۷): میانگین، انحراف استاندارد و فراوانی تأثیر ابعاد عامل سلامت انتخابات از دیدگاه

معلمان - سال تحصیلی ۸۶-۸۵

ابعاد	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
۱- عدم برگزاری انتخابات صوری و تشریفاتی	۳/۲۷۵۷	۱/۳۰۱۴۳	۳۰۱
۲- به‌کارگیری افراد شایسته و امین در برگزاری انتخابات	۳/۷۷۰۸	۱/۰۵۷۰۱	۳۰۱
۳- اعتماد نسبت به مجریان و نهادهای ناظر بر انتخابات	۳/۶۸۷۷	۱/۱۳۵۲۶	۳۰۱
۴- رعایت امانت‌داری در شمارش آراء و اعلام نتایج آن	۳/۷۳۷۵	۱/۱۷۵۱۱	۳۰۱

جدول شماره (۸): مقایسه میانگین تأثیر ابعاد عامل سلامت انتخابات بر میزان مشارکت

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معناداری
بین ابعاد سلامت انتخابات	۴۸/۰۴۷	۳	۱۶۸/۰۱۶	۱۸/۱۷۸	۰/۰۰۰۱

همچنان که در جدول مشخص شده تمامی ابعاد عامل سلامت انتخابات بر مشارکت مردم در انتخابات تأثیر دارند. بیشترین تأثیر متعلق به‌کارگیری افراد شایسته و امین در برگزاری انتخابات و کمترین تأثیر مربوط به عدم برگزاری انتخابات صوری و تشریفاتی است. جدول تحلیل واریانس طرح‌های تکراری نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین این میانگین‌ها در سطح $0/0001$ است.

سؤال ۵: کدام بُعد از جمله ابعاد عامل تبلیغات بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست‌جمهوری دارد؟

به منظور بررسی این سؤال از روش تحلیل واریانس طرح‌های تکراری استفاده شد که نتایج حاصله در جدول‌های شماره ۹ و ۱۰ آمده است.

جدول شماره (۹): میانگین، انحراف استاندارد و فراوانی تأثیر ابعاد عامل تبلیغات از دیدگاه معلمان سال تحصیلی ۸۶-۸۵

تعداد	انحراف استاندارد	میانگین	ابعاد
۳۰۱	۰/۹۶۲۹۱	۳/۸۸۷۰	۱- برپایی ستادهای مختلف انتخاباتی در نقاط گوناگون شهر توسط کاندیداها
۳۰۱	۱/۰۴۷۳۹	۳/۳۳۵۵	۲- تنویر افکار عمومی توسط احزاب و تشکل‌ها
۳۰۱	۱/۰۴۸۵۰	۳/۸۹۷۰	۳- حضور گسترده و مؤثر مطبوعات و جراید در معرفی کاندیداها
۳۰۱	۱/۲۶۵۸	۳/۸۸۷۰	۴- نصب پوستر، عکس، شب‌نامه و غیره در اماکن مختلف توسط کاندیداها
۳۰۱	۱/۰۰۶۴۵	۳/۹۸۰۱	۵- اطلاع‌رسانی صادقانه صدا و سیما در روشن ساختن افکار عمومی
۳۰۱	۱/۰۹۲۱۰	۳/۷۵۴۲	۶- برپایی جلسات و سخنرانی‌های سیاسی توسط کاندیداها

جدول شماره (۱۰): مقایسه میانگین تأثیر ابعاد تبلیغات بر میزان مشارکت از دیدگاه معلمان سال تحصیلی ۸۶-۸۵

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
بین ابعاد تبلیغات	۸۲/۵۴۱	۵	۱۶/۵۰۸	۱۸/۷۳۶	۰/۰۰۰۱

در جدول‌های بالا مشخص است که همه ابعاد عامل تبلیغات بر مشارکت مردم تأثیر دارند که بیشترین میزان تأثیر متعلق به حضور گسترده و مؤثر مطبوعات و جراید در معرفی کاندیداها و کمترین میزان تأثیر متعلق به برپایی جلسات و سخنرانی‌های سیاسی توسط کاندیداها می‌باشد. تفاوت بین این میانگین‌ها در سطح ۰/۰۰۰۱ معنادار به‌سخت آمد.

سؤال ۶: کدام یک از ابعاد عوامل فوق بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری دارد؟

برای بررسی این سؤال از روش آماری تحلیل واریانس طرح‌های تکراری استفاده شد. نتایج به‌دست آمده در جدول‌های ۱۱ و ۱۲ آمده است.

جدول شماره (۱۱): میانگین، انحراف استاندارد و فراوانی تأثیر عوامل مورد مطالعه

عامل	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
۱- آگاهی سیاسی	۳/۵۹۴۳	۰/۸۱۱۸۲	۴۶۱
۲- آزادی سیاسی	۳/۴۵۴۰	۰/۸۲۴۹۶	۴۶۱
۳- رقابت سیاسی	۳/۵۷۶۷	۰/۷۳۷۶۵	۴۶۱
۴- سلامت انتخابات	۳/۶۱۷۹	۰/۸۴۲۲۵	۴۶۱
۵- تبلیغات	۳/۷۹۰۱	۰/۵۷۴۱۲	۴۶۱

جدول شماره (۱۲): مقایسه میانگین تأثیر عوامل مورد مطالعه بر میزان مشارکت

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معناداری
بین عوامل سیاسی مؤثر	۱۷/۴۹۸	۴	۴/۳۷۵	۱۹/۵۹۵	۰/۰۰۰۱

بر طبق جدول بالا از نظر معلمان، تبلیغات انتخاباتی بیشترین تأثیر و آزادی سیاسی کمترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات داشته است. تفاوت بین این میانگین‌ها در سطح ۰/۰۰۰۱ معنادار شد.

نتیجه‌گیری

بررسی تأثیر ابعاد آگاهی سیاسی بر میزان مشارکت مردم

از میان ابعاد مختلف آگاهی سیاسی، آگاهی مردم از اهمیت مشارکت افراد جامعه در انتخابات بیشترین میانگین و شناخت دقیق احزاب و گروه‌ها کمترین میزان تأثیر را بر میزان مشارکت دارد. در خصوص نتیجه به‌دست آمده می‌توان چنین استدلال کرد که انتخابات یکی از محمل‌های حضور سرنوشت‌ساز مردم در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی است که برای انتخاب سیاسی شهروندان برگزار می‌گردد و آگاهی مردم از نقش مجلس شورای اسلامی می‌تواند ضمن زمینه‌یابی برای مشارکت گسترده آنان در سرنوشت سیاسی و اجتماعی خود، افراد حقیقی را در حوزه سیاسی به‌آنان بشناساند.

والکر^۱ علت مشارکت اندک جوانان در امور سیاسی را پایین بودن شناخت‌های ضروری برای مشارکت مؤثر در امور سیاسی می‌داند. وی رشد آگاهی را به‌عنوان مدخلی برای امور سیاسی معرفی می‌کند، فراگیری مشارکت و به‌دست آوردن ابزار مشارکت برای خروج از حالت بی‌قدرتی و محرومیت ضروری است. به‌نظر وی مشارکت در

امور سیاسی قانونی برای نسل جوان به دلیل نبودن فرصت‌های مناسب مشکل‌تر شده است.^(۱۹)

تسلط بر مباحث سیاسی و تحلیل درست وقایعی که هر روز در وادی سیاست اتفاق می‌افتد، از جمله اموری است که مردم باید نسبت به آن آگاهی داشته باشند. همچنین انتظار می‌رود که هر شهروند از بینش سیاسی کافی برخوردار بوده تا بتواند جریان‌ات سیاسی حاکم بر کشور خویش را خوب بشناسد، خوب تحلیل کند و در نتیجه به‌خوبی تصمیم‌گیری نماید.

تجارب به‌دست آمده از چگونگی و نحوه مشارکت مردم در انتخابات حاکی است که اگر این مشارکت توأم با آگاهی و شناخت کافی نباشد، نقض غرض گردیده و چه بسا باعث سرخوردگی و ناراضیتی مردم از انتخابات و نوسیدی از حکومت گردد. بنابراین آنچه می‌بایست مورد تأکید و تصریح قرار گیرد مشارکت توأم با آگاهی و انتخاب برنامه‌ها و سیاست‌های افراد، احزاب و گروه‌هاست. این نوع مشارکت از ابتدا خط‌مشی‌ها و سیاست‌ها را مشخص کرده و در حقیقت تعهدنامه و میثاقی است بین انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان و معیاری برای سنجش میزان موفقیت و عمل در جهت تحقق خواسته‌هاست. مشارکت توده‌ای و احساسی و بدون شناخت عمیق نسبت به اهدافی که در موقع انتخابات ارایه گردیده موجب می‌شود عده‌ای با سوءاستفاده از احساسات و عواطف مردم شعارهایی را مطرح و به‌قول معروف موج‌سواری نموده که شاید هیچ‌گونه اعتقادی به این شعارها و گفته‌ها نداشته و یا آنچنان بلندپروازانه و ایده‌آلیستی باشد که هیچ‌گونه زمینه‌ای برای تحقق آن نباشد، اظهارنظرهایی همچون کاندیداها دروغ می‌گویند، هدف فقط اخذ رأی و رسیدن به قدرت است، همه سر و ته یک کرباس هستند و ... حاصل این نوع مشارکت (مشارکت ناآگاهانه) بوده که علاوه بر نوسیدی و دلزدگی، جهت‌گیری متضاد و متناقض رأی‌دهندگان را سبب می‌گردد. به‌عنوان مثال ممکن است در انتخابات بعدی افراد و جناح‌هایی با موضع کاملاً مخالف انتخابات قبل را برگزینند.

بررسی تأثیر ابعاد آزادی سیاسی بر میزان مشارکت مردم در انتخابات

نتایج به‌دست آمده حاکی از آن بود که بیشترین تأثیر متعلق به بُعد آزادی مطبوعات و رسانه‌ها و کمترین تأثیر متعلق به امکان تشکیل گروه‌های سیاسی غیردولتی در چارچوب قانون است.

اینکه مردم تا چه اندازه در حاکمیت سهیم و تأثیرگذارند، از بحث‌های اساسی و مهم علوم سیاسی است و می‌توان نوع حکومت‌ها را با توجه به نقش و تأثیری که مردم در اداره آنها دارند توصیف و تقسیم‌بندی کرد و مصداق بارز و مهم تعیین سرنوشت انتخاب نوع حکومت و نیز تأثیرگذاری در روند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری‌های عمومی است.

حضرت امام خمینی (ره) انتخاب کردن و انتخاب شدن را از حقوق اولیه انسان می‌داند، لذا از نظر ایشان آدمی آزاد است تا در (محیطی آزاد) و (بدون هیچ‌گونه فشار، زور، تهدید و تطمیع) در انتخابات شرکت جوید. از اینرو حکومت آرمانی امام حکومتی است که اولاً: ماهیتاً مانع آزادی‌های مدنی مردم نباشد (نفی سلطنت) و دوماً: به‌چنین آزادی‌هایی، در چارچوب حقوق بشر و شریعت اسلام احترام گذارد و از آنها محافظت نماید.

شهید بهستی در این زمینه می‌گوید: بهترین تعریف برای انسان، این است که انسان جاندار است آگاه و انتخابگر. حال با انتخاب خود چه می‌کند؟ او با این انتخاب آینده و سرنوشت خود را می‌سازد. سرنوشت انسان با انتخاب آگاهانه او ساخته می‌شود.^(۲۰)

حق آزادی و امنیت به‌مانند دو حق مهم شهروندی از جمله موضوعات مهمی است که کلیه نظام‌های سیاسی با آن مواجه هستند. میثاق بین‌المللی ۲۷ ماده‌ای حقوق مدنی و سیاسی انواع حقوق و آزادی‌ها را تشریح و تعریف نموده و تعهدات صریح و مطلق بر عهده دول عضو گذارده است، از جمله در ماده دو میثاق مقرر می‌کند «دولت‌های طرف این میثاق متعهد می‌شوند که حقوق شناخته شده در این میثاق را درباره کلیه افراد مقیم در قلمرو تابع حاکمیت خود بدون هیچ‌گونه تمایزی از قبیل نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب، عقیده سیاسی یا عقیده دیگر، اصل و منشأ ملی یا اجتماعی، ثروت، نسب و یا سایر وضعیت‌ها محترم شمرده و تضمین کنند». همچنین در ماده نوزده میثاق حقوق مدنی و سیاسی بیان می‌دارد: ۱- هیچ‌کس را نمی‌توان به‌خاطر عقایدش مورد بازخواست قرار داد، ۲- همگان باید از حق آزادی بیان برخوردار باشند.

به‌استناد بند یک این ماده آزادی عقیده هیچ محدودیتی را نمی‌پذیرد و نمی‌توان با توسل به‌مفهوم امنیت ملی برای آزادی بیان محدودیت قائل شد.^(۲۱)

فرانس نویمان^۱ در کتاب «آزادی و قدرت و قانون» عناصر سازنده مفهوم آزادی را سه عنصر می‌داند، عنصر اول قانون می‌باشد. وی معتقد است آزادی در مرتبه اول و قبل از هر چیز فقدان منع و جلوگیری می‌باشد که این برداشت پایه و مایه نظریه لیبرال درباره آزادی است و همان صورتی است که هابز، لاک، منتسکیو و کانت به آن پرداخته‌اند که می‌توان آن را آزادی منفی یا حقوقی تعریف کرد. جنبه منفی آزادی هنگامی که به‌سیاست منتقل می‌شود، به‌ضابطه‌ای می‌انجامد که فرد را در برابر دولت قرار می‌دهد، یعنی قانون از فرد در برابر دولت دفاع می‌کند. رکن و عنصر دوم آزادی سیاسی از نظر نویمان، رکن شناختی آزادی است که شکل‌گیری این رکن همراه با گام‌های اساسی است که از زمان اپیکوروس تا هگل و مارکس برداشته شده است، اما به‌نظر نویمان، رکن شناختی آزادی نیز همانند رکن قانونی به‌تنهایی نمی‌تواند جامع و مانع تلقی گردد و آزادی شناختی اراده اساسی انسان را برای رسیدن به آزادی نادیده می‌گیرد و از اینرو به‌رکن دیگری به‌نام رکن ارادی نیاز است و منظور از این رکن آن است که آدمی جز با کوشش خویش به آزادی نمی‌رسد، نه خداوند به‌او آزادی عطا می‌کند و نه تاریخ، وی نتیجه می‌گیرد که ثبات نظام دموکراسی به‌این سه رکن بستگی دارد.^(۲۲)

در ماده ۲۱ اعلامیه حقوق بشر در سه بند به‌حقوق سیاسی افراد اشاره و تحقق آنها را منوط به‌مشارکت سیاسی می‌داند و تصریح می‌کند: ۱- هر کس حق دارد که در حکومت کشور خود به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم در انتخاب نمایندگان شرکت جوید، ۲- هر کس حق دسترسی مساوی به‌خدمات عمومی در کشور را دارد، ۳- اساس قدرت حکومت، اراده مردم است این اراده باید در انتخاباتی ادواری و سالم ابراز شود که با حق رأی همگانی و مساوی و با رأی مخفی صورت گیرد.^(۲۳)

منظور از آزادی‌های سیاسی، نبود هیچ مانع و رادعی در راه انتخاب آزادانه و شرکت مردم در تعیین سرنوشت

و مقدرات خویش است. بدون وجود آزادی سیاسی در ارایه دیدگاه‌ها و نقطه‌نظرات افراد و گروه‌ها و نامزد شدن جریان‌های سیاسی و کاندیداهای سلیق مختلف در چارچوب قانون، ضرورت و فلسفه مشارکت زیر سؤال است، چرا که یکی از اهداف عمده مشارکت علاوه بر مشروعیت دادن به نظام و حکومت ارایه دیدگاه‌ها و انعکاس خواسته‌های مردم است و در نتیجه دیدگاه اکثریت، راهنمای عمل و برنامه‌ریزی برای سیاست‌گذاران و دولتمردان است و این مهم در صورتی محقق خواهد شد که نمایندگان سلیق مختلف آزادانه برنامه‌ها، اهداف و دیدگاه‌های خویش را بازگو نموده و به‌قول معروف، خود را در معرض انتخاب و نقد مردم قرار دهند و تنها در این صورت است که نظام و حکومت از بروز تغییرات ناگهانی و انقلاب‌ها مصون و خواسته‌ها و نیاز ملی مردم به‌صورت مسالمت‌آمیز زمینه بروز و ظهور پیدا می‌نماید. در حقیقت انتخابات سوپاپ اطمینانی برای جلوگیری از نابسامانی‌ها و انقلاب‌هاست که هزینه‌های بسیاری را در جوامع موجب می‌گردد.

با توجه به مطالب گفته شده، رشد فکری تنها در سایه آزادی تبادل آراء و نظرها میسر است و آزادی در طرح اندیشه‌ها نتیجه انعطاف‌پذیری و ظرفیت‌سازی نظام سیاسی است و چنانچه نظام سیاسی به‌ارزش‌ها، احساسات و قضاوت‌های افراد تحت حکومت بی‌اعتنا باشد، پایه‌های مشروعیت و مقبولیتش سست خواهد شد. از آنجا که در دنیای مدرن با توجه به رشد شهرنشینی و کثرت جمعیت چگونگی تحقق مذاکره و تنظیم مسالمت‌آمیز امور نیازمند سازوکارهایی است که بتواند این مهم را فراهم آورد، دادن حق رأی محدود و سپس همگانی و ایجاد راهکار انتخابات برای هدایت آراء و نظرات مردم بدون خشونت بخشی از سیاست در دنیای مدرن است. آزادی به‌عنوان یک حق به‌انسان اعطا شده که می‌تواند حضور گسترده و مؤثر مردم در عرصه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی را شامل شود و از آنجا که انتخابات مهم‌ترین شکل مشارکت سیاسی مردم در جامعه است، بنابراین آزادی مردم، حضور گسترده‌تر مردم را در این صحنه به همراه خواهد داشت.

بررسی تأثیر ابعاد رقابت سیاسی بر میزان مشارکت مردم در انتخابات

همچنان که نتایج نشان داد به‌اعتقاد معلمان، نهاد سیاسی مؤثر به‌منظور نظارت و کنترل بر کارکرد رئیس‌جمهور مهمترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم دارد.

پشتوانه مردمی در انتخابات یکی از لوازم اصلی مردم‌سالاری در جامعه اسلامی است و به‌هر میزان که این پشتوانه در صحنه انتخابات و دیگر صحنه‌هایی که تجلی حضور مردم در انتخابات است، افزایش یابد، اقتدار و توان نظام برای برخورد با مشکلات، ایستادگی در برابر مشکلات خارجی و اعتماد به‌مست برای تحقق آرمان‌های انقلابی و اسلامی محقق خواهد شد.

وجود رقابت سالم و جدی میان نامزدهای انتخاباتی و احزابی که می‌توانند در این صحنه فعال باشند عامل مؤثر در افزایش مشارکت مردم در بُعد سیاسی است. اگر رقابت جدی، غیرصوری و سالم و نیز عاری از هرگونه تقلب و شائبه باشد و احزاب در جهت تخریب هم قدم برندارند، میزان مشارکت مردم افزایش خواهد یافت و مردم نیز به‌نتیجه انتخابشان امیدوار می‌شوند. اگرچه جامعه، هنوز گرایش حزبی بالایی ندارد ولی اگر احزاب در جهت

منافع ملی حضور فعالی داشته باشند و با عنایت به مطالبات مردم در صحنه انتخابات موضع‌گیری کنند، نقش تعیین‌کننده‌ای در افزایش حضور مردم خواهند داشت. نخستین گام در جهت تمهید و تدبیر این زیرساخت‌های فرهنگی آن است که گروه‌های سیاسی بیاموزند به‌جای نبود ساختن یکدیگر، دیدگاه‌ها و نظریه‌ها و اندیشه‌های خویش و دیگران را مورد نقادی و ارزشیابی قرار دهند و بکوشند در این مسیر، به‌آرایی شایسته‌تر و کارآمدتر دست یابند تا زمینه مساعدتری را برای رشد استعدادها و فعالیت یافتن امکانات بالقوه فراهم آورند؛ این یعنی، گفتگوی میان احزاب و بازیگران سیاسی و این نیز اعتدال سیاسی است. تردیدی نیست که صرفاً در پرتو این اعتدال و گفتگو می‌توان آستانه تحمل سیاسی را در میان احزاب افزایش داد و همزیستی مسالمت‌آمیز احزاب سیاسی را بر نوعی توافق مبتنی کرد و نهایتاً عرصه و بستر مدنی برای جاری و ساری شدن رقابت‌های سیاسی فراهم آورد.

بنابراین در شرایط کنونی باید: ۱- در جهت هرچه شفاف‌تر و روشن‌تر مواد قانونی بکشیم. ۲- تمهیداتی برای تضمین ثبات، ماندگاری و پویایی قانون بیندیشیم. ۳- از سیاست‌زدگی و عاطفه‌زدگی قانون پرهیز کنیم. ۴- بکشیم فرهنگ قانون‌گرایی را در میان خود رایج و نهادینه نماییم.

بررسی تأثیر ابعاد سلامت انتخابات بر میزان مشارکت مردم در انتخابات

نتایج نشان داد که از میان ابعاد مربوط به عامل سلامت انتخابات، به‌کارگیری افراد شایسته و امین در برگزاری انتخابات بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم داشت.

برای انتخابات آزاد و بی‌طرفانه معیارهای جهانی وجود دارد، اما فرهنگ سیاسی چگونگی تفسیر این موازین را تعیین می‌کند، به‌عنوان مثال تعاریف رفتار اخلاقی و غیراخلاقی می‌تواند مختلف باشد. آموزش، جامعه‌پذیری، اشتغال و فرهنگ همگی بر نحوه فهم رفتارها و قضاوت درباره آنها مؤثر است.

برخی کشورها تفاوت‌های فرهنگی و سیاسی را در تنظیم قوانین و مقررات انتخاباتی خود لحاظ کردند به‌عنوان مثال قانون انتخابات مکزیک، فعالیت رهبران مذهبی برای ترغیب رأی‌دهندگان به‌نفع یا زیان نامزدهای انتخاباتی، حزب سیاسی یا تشویق به شرکت نکردن در انتخابات را جرم تلقی می‌کند. سازمان‌های بین‌المللی نظیر سازمان ملل متحد به‌بسیاری از کشورها برای آزادی و سلامت انتخابات مساعدت می‌نماید و معمولاً کمک‌های متنوعی از جمله هماهنگی و اعزام ناظران بین‌المللی، کمک‌های فنی، سازماندهی و مدیریت روندهای انتخاباتی، ارایه مشاوره، کمک به‌نهادهای مسئول برگزاری انتخابات و کمک به‌اصلاح قوانین و مقررات انتخاباتی نموده است.

امروزه به‌مدد گسترش رسانه‌های جمعی جهانی و پدیده جهانی شدن نظارت بر انتخابات در سراسر دنیا آسانتر گردیده و برداشت جهانی از انتخابات آزاد و بی‌طرفانه پدید آمده است و کشورها از طریق اینترنت، ایستگاه‌های تلویزیونی بین‌المللی، تجارت و مسافرت مردمان کشورهای غیردموکراتیک را از نظام‌های سیاسی بدیل آگاه می‌کنند و دموکراسی به‌هنجاری جهانی و اصول انتخابات آزاد و بی‌طرفانه به‌هدفی بین‌المللی تبدیل شده است، اگرچه با وجود همه سازوکارهای برگزاری انتخابات آزاد و بی‌طرفانه تقلبات و فساد انتخاباتی همچنان وجود دارد و تلاش برای کاهش فساد و تقلب‌های انتخاباتی جهت برگزاری انتخابات آزاد و بی‌طرفانه باید مورد تأکید بیشتری

قرار گیرد و به‌عنوان روشی برای مشارکت سیاسی دموکراتیک همه شهروندان صرف‌نظر از جنس، نژاد و قومیت یا پیشینه سیاسی و اقتصادی آنها به‌کار گرفته شود، چرا که حق انتخابات سالم و آزاد بنا بر مفاد قوانین و میثاق‌های بین‌المللی یکی از حقوق اساسی بشر است.^(۲۴)

از جمله معیارهای مهم در سلامت انتخابات و مشارکت مردم، میزان اعتماد مردم به دولتمردان و مجریان انتخابات است که در این روند باید روحیه اغماض و مدارای سیاسی، رشد آگاهی ملی، مشارکت فعالانه مردم در امور سیاسی، درجه توافق و اجماع سیاسی، وجود نهادهای دموکراتیک، رفتار مساوات‌گرایانه و مستقل و نیز خودآگاهی و کنترل را به‌عنوان پیش‌نیازهای دموکراسی و اعتماد متقابل مورد توجه قرار داد.^(۲۵)

سلامت انتخابات جزو ذات اصول دموکراسی و بخش جدایی‌ناپذیر هر انتخابات آزاد و بی‌طرفانه‌ای است. بدون سلامت انتخابات هیچ تضمینی برای انعکاس یافتن خواسته‌های رأی‌دهندگان در نتایج انتخابات وجود ندارد. دستیابی به رقابت منصفانه و آزادی رأی‌دهندگان در انتخابات مستلزم شرایط و عواملی است که از آن جمله می‌توان: ۱- احترام به اصول دموکراسی انتخاباتی ۲- موازین اخلاقی راهنما ۳- حمایت‌های نمادی ۴- کارکرد درست ۵- اجرای مستمر و ۶- شفافیت را نام برد.

انتخابات برای یک نظام سیاسی می‌تواند هم کارکرد ثبات‌ساز و تقویت‌کننده و هم کارکرد امنیت‌زا داشته باشد. انتخابات سالم و نهادمند، مکانیزمی مؤثر در تقویت مشروعیت داخلی و خارجی نظام سیاسی، گردش مسالمت‌آمیز و آرام قدرتمداران، پویایی فرآیند و عرصه سیاسی و پیوند مردم و حکومت می‌باشد، لذا عواملی که مانع چنین انتخاباتی باشند، می‌تواند عکس این کارکردها را برای نظام سیاسی به‌ارمغان آورد. از جمله مواردی که سلامت انتخابات را تهدید می‌کند عبارتند از: اعمال نفوذ مجریان انتخابات، خرید و فروش آرای مردم، تهدید و تطمیع رأی‌دهندگان، اعمال سلیقه در تأیید یا رد صلاحیت کاندیدها، تقلب در انتخابات و ...

بررسی تأثیر ابعاد تبلیغات بر میزان مشارکت مردم در انتخابات

نتایج به‌دست آمده از تأثیر حضور گسترده و مؤثر مطبوعات و جراید در معرفی کاندیدها بر میزان مشارکت حکایت داشت. وسایل ارتباط جمعی از جمله مهم‌ترین عوامل تشکیل‌دهنده افکار عمومی هستند. با توجه به دلایل اختلاف‌های مردم در نحوه یادگیری‌های سیاسی، رسانه‌ها (وسایل ارتباط جمعی، مطبوعات، جراید و ...) در آگاه‌سازی و دل مشغولی رأی‌دهندگان نسبت به مسایل معین، کاندیدها و اهداف آنها اهمیت دارند. همچنین رسانه‌ها در شناساندن موضع کاندیدها و آموزش مستقیم منش‌ها و افکار به مردم مؤثرند.

از طریق رسانه‌ها، افکار عمومی تحت تبلیغات قرار می‌گیرند و در مواردی یک قالب فکری از پیش تعیین شده به‌وجود می‌آید که همواره و به‌طور مستمر مورد توجه مؤسسات تجاری، بازرگانی، جمعیت‌های سیاسی و احزاب و جناح‌هاست. رسانه‌ها (مطبوعات) می‌توانند از یک طرف ناشر افکار عمومی و از سوی دیگر راهنمای همان افکار باشند و خود را نماینده مردم نیز بدانند.

نتایج تحقیقات انجام شده در کانادا نشان می‌دهد که حضور وسایل ارتباط جمعی محلی، بر میزان مشارکت

سیاسی تأثیر دارد. این رابطه در نواحی روستایی مثبت بوده و باعث افزایش مشارکت سیاسی شده است. وسایل ارتباط جمعی با توجه به اندازه‌های متفاوت محیط‌های شهری، اثرات مختلفی داشته که خود منجر به ایجاد انواع گوناگونی از مشارکت سیاسی شده است. مطبوعات می‌توانند شورسگران را آرام سازند یا مردم را تحریک کنند، سیاست دولت‌ها را تغییر دهند و تاریخ ملت‌ها را رنگی دیگر ببخشند.^(۳۶)

دیداری در پژوهشی که در باب انتخابات هفتمین دوره ریاست‌جمهوری انجام داده است، اینگونه نتیجه‌گیری می‌نماید که بین میزان پیام‌های تلفنی مثبت در مورد نامزدها و تعداد آرای که کسب کرده‌اند رابطه مستقیم وجود دارد. این مطالعه از تأثیر مطبوعات بر جهت‌گیری سیاسی و اداره افکار عمومی حکایت دارد.^(۳۷)

از نظر معلمان تبلیغات انتخاباتی بیشترین تأثیر و آزادی سیاسی کمترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم در انتخابات دارد

اهمیت تبلیغات و نقش آن در افزایش مشارکت و جهت‌گیری‌های انتخاباتی بر هیچ‌کس پوشیده نیست، به‌ویژه با توجه به پیشرفت و گسترش ابزارها و وسائل تبلیغاتی روز به روز بر نقش و تأثیر آن در جذب مخاطبان گسترده‌تر و افزون‌تر می‌گردد تا جایی که برخی معتقدند نقش اصلی و بی‌بدیل در جذب و جهت‌گیری مشارکت مردم توسط تبلیغات صورت می‌گیرد. مک کمبز^۱ و شاول^۲ با کسب نتیجه مطلوب رابطه‌ای تنگاتنگ و بسیار قوی بین برجسته‌سازی^۳ رسانه‌ها از مسایل و برجسته‌سازی رأی‌دهندگان از این مسایل پیدا کردند که گویای نفوذ رسانه‌ها بر رأی‌دهندگان یا حساسیت رسانه‌ها بر دلواپسی‌های رأی‌دهندگان یا هر دو بود. آنها نتیجه‌گیری کردند که رسانه‌ها و مطبوعات بر شناخت و معرفت و آگاهی‌های عمومی بخصوص روی برجسته‌سازی موضوع‌های مختلفی که رأی‌دهندگان بر آنها نظر دارند اثر جمعی بارزی دارند.

رسانه‌های عمومی (صدا و سیما)، مطبوعات، بیلبردهای تبلیغاتی و ابزارهای مخابراتی همه و همه ضمن کاهش فاصله مردم و مناطق دوردست با انعکاس سریع وقایع و رویدادها در تنویر افکار عمومی و جهت‌دهی آن وظیفه‌ای خطیر را به‌عهده دارند. هرچند همزمان با گسترش ابزارهای تبلیغاتی و ایجاد پیچیدگی‌های ظریف در آن سوءاستفاده از آنها نیز افزایش یافته است و از طرفی واقعیت‌ها قلب و به‌شکل وارونه بروز می‌نماید، بدین ترتیب بی‌اعتمادی عمومی افزایش یافته و حربه و ابزاری برای سرمایه‌داران و کارتل‌های بزرگ کاپیتالیسم در طراحی، نقش دادن و مهندسی افکار عمومی خواهد شد. با این همه، نکته غیرقابل انکار این است که هیچ‌کدام از این موارد و همچنین موارد مشابه نتوانسته از نقش و تأثیر تبلیغات بر مشارکت مردم در انتخابات بکاهد.

لازم به توضیح است که عوامل مورد بحث در این تحقیق را نمی‌توان به راحتی از یکدیگر تفکیک نمود. تأثیر هر کدام از این عوامل بر میزان مشارکت مردم به خوبی مشهود است و تمایز هر کدام از عوامل فوق صرفاً به‌منظور مطالعه بهتر و عمیق‌تر آنها صورت گرفته است. در مجموع می‌توان چنین استنباط کرد که تبلیغات انتخابات

1. MCCombs
2. Shaw
3. Agenda Setting

زمینه ساز تحقق آگاهی سیاسی، آزادی سیاسی، رقابت سیاسی و سلامت در عرصه انتخابات است. نتایج به دست آمده از نظر معلمان نیز موید همین مطلب است.

پیشنهادات

با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاد می شود که:

(الف) بر اثر رابطه متفاوت میان نظام اجتماعی و نظام سیاسی یک رشته فرصت ها و بسترهای مشوق مشارکت سیاسی پدید آید.

(ب) زمینه مشارکت و رقابت سیاسی مستمر و مسالمت آمیز در درون گروه ها و نهادهای سیاسی ایجاد شود.

(ج) وجود رقابت سیاسی شرط لازم و اولیه وصول به توسعه سیاسی است و خود در واقع می تواند متضمن مشارکت سیاسی باشد. با توجه به این مهم باید زمینه ای فراهم گردد تا هر یک از احزاب بتوانند با ارایه روش های توسعه مند خود جایگاه خویش را در بین مردم بشناسند.

(د) برگزاری انتخابات سالم، غیرصوری و نیز عاری از هرگونه تقلب و شائبه موجب افزایش میزان مشارکت مردم شده و آنان را به نتیجه انتخابشان امیدوار می کند.

(ه) اعتمادسازی متقابل میان مردم و حکومت به وجود آید.

(و) قانون مندی مجریان، برگزاری انتخابات سالم، حساسیت در اخذ رأی، شمارش آراء و تنظیم صورت جلسات، رسیدگی دقیق به بررسی صلاحیت و سرعت و دقت در انجام کار نظارتی ایجاد شود.

(ز) تمهیدات لازم جهت حضور گسترده مطبوعات و جراید در معرفی کاندیداها فراهم شود.

(ح) آزادی های لازم به مطبوعات و رسانه ها در جهت اطلاع رسانی صادقانه به مردم اعطا شود.

(ط) افکار عمومی در جهت اهمیت مشارکت افراد جامعه در امر انتخابات روشن شود.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- قاضی شریعت‌نهای، ابوالفضل، **بایسته‌های حقوق اساسی**، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۳، ص ۱۹.
- ۲- مجیدی، فریبرز، **تحلیل مفهوم آزادی سیاسی**، تهران، انتشارات خوارزمی، ۱۳۷۳، ص ۱۸۴.
- ۳- باقری، محمدرضا، **بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی جوانان، (مورد مطالعه شهر شیراز)**، پایان‌نامه فوق‌لیسانس، دانشگاه شیراز، بخش جامعه‌شناسی، ۱۳۷۷، ص ۸۲.
- ۴- عنایت، حمید، **اندیشه سیاسی در اسلام**، ترجمه بهاء‌الدین خرمشاهی، تهران، انتشارات خوارزمی، ۱۳۷۳، ص ۱۷.
- ۵- بشریه، حسین، **تاریخ اندیشه‌ها و جنبش‌های سیاسی در قرن بیستم، ماهنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی**، سال دهم، شماره ۳-۴، ۱۳۷۴، ص ۲۶.
- ۶- حشمت‌زاده، محمدباقر، **اندیشه سیاسی کارآمد در ایران امروز، مجله سیاسی اقتصادی، ماهنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی**، سال شانزدهم، شماره ۱۱ و ۱۲، ۱۳۸۱، ص ۶۲.
- ۷- عیوضی، محمدرحیم، **تبیین مشارکت سیاسی و رفتار انتخاباتی، مجله سیاسی - اقتصادی**، شماره ۱۹۶-۱۹۵، ۱۳۸۳، ص ۶۸.
- ۸- حسینی، حسن، **مشارکت سیاسی در آمریکا آمار و آمال، ماهنامه مفید**، دوره ۷ شماره ۲۵، ۱۳۸۰، صص ۱۸۲-۱۶۵.
- ۹- **همان**، ص ۱۷۸.
- ۱۰- آزادی، خجسته، چرا از مشارکت سیاسی می‌پرسید، **ماهنامه ایران فردا**، شماره ۱۶، آبان ماه، ۱۳۷۳، ص ۸.
- ۱۱- مرکز تحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه‌های صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، **نظرسنجی از جوانان تهرانی درباره انتظارات آنها از دولت خاتمی، ماهنامه سروش**، شماره ۸۷۵، ۱۳۷۶، ص ۱۶.
- ۱۲- رضی، داوود، **بررسی تطبیقی میزان مشارکت مردم در انتخابات شش دوره ریاست‌جمهوری پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران ۱۳۵۸-۱۳۷۲**، پایان‌نامه دوره کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۴.
- ۱۳- گلابچی، محمد، **بررسی تحلیل جامعه شناختی از رفتار انتخاباتی کاندیداهای دوره چهارم مجلس شورای اسلامی در تهران**، پایان‌نامه فوق‌لیسانس، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۵.
- ۱۴- ناصری طاهری، عباس، **بررسی تأثیر وسایل ارتباط جمعی بر رفتار سیاسی، (مطالعه موردی انتخابات هفتمین دوره ریاست‌جمهوری)**، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه امام صادق (ع)، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، ۱۳۷۷.
- ۱۵- میرزایی، شهرداد، **آگاهی اجتماعی دانشجویان، جامعه سالم: اجتماعی، علمی، بهداشتی، اقتصادی**، دوره ۲ شماره ۶، ۱۳۷۱، ص ۸۹.
- ۱۶- صمدی، اعبد، **بررسی تطبیقی قانون انتخابات ۱۱۰ کشور جهان**، پایان‌نامه فوق‌لیسانس، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۴.
- ۱۷- بیات ریزی، رضا، **بررسی عوامل مؤثر بر فرهنگ سیاسی دانشجویان دانشگاه تهران**، پایان‌نامه فوق‌لیسانس، دانشگاه شیراز، بخش جامعه‌شناسی، ۱۳۷۹.
- ۱۸- بهتاش، مینو، آنچه رأی‌دهندگان از رسانه‌ها می‌آموزند، **رسانه**، دوره هشتم شماره ۲، ۱۳۷۶، ص ۵۴.
- ۱۹- قائدی، حسین، **بررسی عوامل مؤثر بر بیگانگی سیاسی دانشجویان (مطالعه موردی شهر شیراز)**، پایان‌نامه فوق‌لیسانس، دانشگاه شیراز، بخش جامعه‌شناسی، ۱۳۸۰.
- ۲۰- لکزائی، شریف، ساز و کارهای آزادی سیاسی، **مجله علوم سیاسی**، سال چهارم، شماره ۱۳، ۱۳۸۰.
- ۲۱- کولیور، ساندرا، آزادی، حق و امنیت، ترجمه علی کبر آقایی، **فصلنامه مطالعات راهبردی**، سال سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۷۹، ص ۱۸۱.
- ۲۲- میراحمدی، منصور، **تحلیل مفهوم آزادی سیاسی، مجله علوم سیاسی**، دوره ۳ شماره ۱۲، ۱۳۷۹، صص ۷۱-۹۳.
- ۲۳- عیوضی، محمدرحیم، **پیشین**، ص ۷۱.
- ۲۴- رنجبر، احمد، **مطالعات تطبیقی در باب سلامت انتخابات و صلاحیت انتخاب‌شوندگان، مجلس و پژوهش**، سال نهم، شماره ۳۶، ۱۳۸۱، ص ۱۸۴.
- ۲۵- قوام، عبدالعلی، **بی‌اعتمادی و نظام‌های سیاسی، جامعه سالم**، شماره ۶، ۱۳۷۱، ص ۱۳.

26- Young.m (1993), **Local Media and Political Participation: An Emperical Investigation.**
University of Windsor Canada.

۲۷- کاظمی، فریبا و صادقیانی، آزیتا، میزان انعکاس مطالب مربوط به انتخابات ششمین دوره مجلس شورای اسلامی در روزنامه‌های صبح و عصر، رسانه ۵۱، سال دهم، شماره چهارم، ۱۳۷۸، ص ۵۱.